

Els inicis en el teatre

(fragment del pròleg a les *Obres Completes*)

Josep M. de Sagarra

FONT: Sagarra, J. M. de. (1948). *Obres completes: Teatre*. Barcelona: Editorial Selecta.

Poques coses hi haurà en aquest món més suggestives, més diabòlicament fascinadores, que el teatre. El teatre, de teló endins i de teló enfora, com a realitat i com a somni; amb tot el seu clima moral, econòmic i sentimental, que s'estén enllà dels límits materials de l'espectacle; que es filtra pertot arreu, des dels ambients més sòrdids als més depurats; que, com que es nodreix directament de la vida, torna a la vida enverinant-la o enriquint-la, imposant-se com una imprescindible necessitat, i convertint-se en una mena de monstre exigent, cridaner, escandalós, fugaç i efímer la majoria de vegades, i de tant en tant —molt de tant en tant— adquirint un sofert i immortal ropatge que l'obliga a perdurar en la inconstant caravana dels anys i dels segles.

D'aquest teatre que perdura se n'ha escrit poquíssim d'ençà que el món és món. De teatre efímer, però viable, apassionant i guarnit amb tots els atributs de l'èxit, en veiem degollar i enterrar tant com es vulgui a mesura que es consumeixen les temporades, que s'extenuen les modes, i que els noms brillants empal·lideixen i són substituïts per altres noms, que fatalment no els quedarà altre remei que empal·lidir al seu temps.

L'escenari és una gran boca oberta, hòrridament esbalandrada, la qual necessàriament ha d'omplir-se cada dia amb la fantasia dels decorats i amb la carn i l'ànima dels actors, perquè la il·lusió de determinats ciutadans s'ha després d'uns diners, que de vegades costen de guanyar, per exigir d'aquella boca plena de l'escenari, o llàgrimes o rialles, que el públic anomena distracció i, en definitiva, és evasió i descans del nostre pa de cada dia, per anar a la caça del somni.

És natural que el teatre, com a negoci, com a cau d'aventures, o com a trampolí per a saltar a la immortalitat, hagi estat esquer irresistible d'innombrables ambicions. Són moltíssims els arruïnats pel teatre, i són moltíssims els escriptors que han anat a cercar un tall de glòria de l'escenari, i no han collit res més que decepcions.

Perquè no hi ha res tan paradoxal com el teatre. No hi ha res més fàcil ni menys complicat que un èxit teatral, i tampoc no hi ha res més fàcil ni menys complicat que un fracàs teatral. Els imponderables del teatre no els coneix ningú. El secret del teatre — que a un inexpert li semblarà innocentíssim— és tan hermètic com el secret de la ruleta. Si no fos així, fer-se milionari seria joc de poques taules, i són raríssims els milionaris del teatre.

A desgrat dels incomptables perills, a desgrat dels misteris de l'èxit, el teatre tempta, i tempta i seguirà temptant gran part d'escriptors intel·ligents i d'escriptors desorientats, i una immensa majoria de persones que, atiats per un amor funest, o per la falsa glòria, es pensen que el negoci del teatre, en lloc de ser una màquina de picar els dits, és un deliciós procediment de lligar gossos amb llonganisses.

Tot això ho escric per consolar-me una mica d'haver estat, i de seguir essent, un d'aquests viciosos de la ruleta del teatre. I, si des que tinc ús de raó m'ha fascinat l'escenari, en descàrrec meu faig constar que aquesta fascinació és un pecat humaníssim, perfectament comprensible i —per què no?— perfectament perdonable. Els escriptors puritans que condemnem el teatre o el consideren impur davant dels seus transcendents soliloquis lírics, si haguessin tastat només que una gota d'èxit teatral, o s'haguessin intoxicat només que per un moment amb l'inapreciable tuf de la carcassa interior d'un escenari, estic jo segur que es guardarien prou de fer escarafalls.

Molts dels que es miren el teatre i els escriptors teatrals per sota el nas em fan l'efecte de la guineu sota la parra plena de raïms, que, com que no els pot haver, diu que són verds.

En fi, malgrat tot, i considerant els seus inconvenients i les seves impureses i les seves limitacions, m'interessa afirmar l'aclaparadora excel·lència del teatre; perquè, de totes les activitats literàries, és la més complexa, la més rutilant d'humanitat, la més maliciosament farcida d'elements angèlics i d'elements diabòlics.

I m'interessa afirmar també que, si jo he estrenat enllà de quaranta obres teatrals, més que per vanitat, més que per guanyar uns diners, i més que per justificar una manera de viure, ho he fet perquè, des d'un primer moment, m'he sentit vençut, aclaparat i arravatat per la llum divina de l'escenari, pel tuf adorable de l'escenari, per la mentida

deliciosa de l'escenari, i m'he sentit i em sento un enamorat sinceríssim d'aquesta terrible musa del teatre, que sobre la seva cara de pell natural graciosament encasta la careta daurada del somni.

En els meus records més llunyans, que coincideixen amb l'època de la guerra de Cuba, no puc deixar de trobar-hi el rastre de llum d'una bateria teatral, o el tuf peculiar d'una sala d'espectacles: els putxinellis dels Quatre Gats, alguns *Pastorets* inhàbils, i algun drama històric o religiós de tema edificant, que a mi em semblà la meravella de les meravelles. Aquestes coses, digerides, de vegades amb llàgrimes, i amb molta més estupor que malícia, s'instal·laren poderosament en el motor de les meves activitats, i d'allò que en moments excepcionals n'havia estat espectador, de seguida vaig voler-ne ser l'actor. Els meus putxinellis, el meu teatre, i el meu cos de sis i de set anys, guarnit amb totes les pompes dels mals endreços de casa meva, em convertiren, ja en la pura blavor de la meva innocència, en un home de teatre.

De seguida, la condescendència familiar m'oferí el que, per al meu gust, era la màxima satisfacció: el teatre autèntic. Jo encara vaig veure els darrers cops de cua d'aquella gran companyia llegendària de l'heroic teatre català.

(...)

Al costat dels autors de moda —Ibsen, Maeterlinck, D'Annunzio— s'intentà fer reviure, en traduccions improvisades, les més brillants figures pretèrites. Shakespeare i Molière animaren la bona fe de la burgesia mitjana en unes tardes de diumenge que jo no oblidaré mai.

En aquestes peripècies no es feia cap gran negoci, més aviat es perdien diners, però els empresaris, l'un darrere l'altre, no desmaiaven per ennobrir l'escena i per modelar el gust del públic.

Al costat de les traduccions estrangeres, Guimerà, de tant en tant, estrenava una estrepitosa tragèdia; Margarida Xirgu, saltant del *Principal* al *Romea* i del *Romea* al *Principal*, picant en la *Xocolatereta*, efusiva en *Joventut de Príncep*, solemne en *Andrònica* i una mica transcendental en *Salomé*, es convertia en aquella gran figura que

al cap de poc temps emigrava a l'escena de Madrid a fer companyia a Enric Borràs i altres eminències; Rusiñol i Iglésias no es cansaren tampoc d'estrenar; Pous i Pagès tenia ja un prestigi, i, entre els joves, Pompeu Crehuet i Puig i Ferrater feien parlar unes minories devotes, i produïen incendis de discussió en les redaccions i els cafès.

En una paraula, el teatre català que va de l'any 6 a l'any 10 no és que fos una gran cosa, però era viu, sentit i discutit, i pesava al carrer i dins les cases particulars.

I aquest era el teatre que a mi em temptava, i dintre el qual ambicionava entrar jo. De mica en mica, vaig anar coneixent, ara l'un, ara l'altre, però les meves possibilitats no es movien del camp de la lírica. És més: el nostre grup capitanejat per Carner, sensiblement iconoclasta, exigia unes condicions que no trobàvem en el teatre dels consagrats d'aleshores. Carner m'havia dit més d'una vegada que, per a ésser un gran autor teatral, no tenia més remei que dormir en un catre dins el guarda-roba de l'escenari, prendre cafè amb els apuntadors i obtenir un fill natural dels amors amb la característica més procaç; i aquestes coses, que exigia el poeta Carner de mi, per arribar a la celebritat, em semblaven massa fortes, donats els meus gustos i els meus costums de fill de família decent.

Després de l'època fastuosa del Teatre Principal, l'escena catalana passà per diverses etapes crítiques; s'aixecava i tornava a caure. Es refugià al Paral·lel, degenerà en tota mena de grolleries vodevilesques i, de tant en tant, la bona intenció d'uns autors o d'uns empresaris iniciava una temporada, o muntava només una obra; i això durava mesos o durava dies, i, amb aquella fugacitat de les coses terrenals, anava a jaure dins l'oblit.

Només un home, Adrià Gual, amb la seva Escola Catalana d'Art Dramàtic i el seu Teatre Íntim, donava una sensació de continuïtat, aprofitant locals que li oferia el destí, de vegades modestíssims, sense perdre mai la fe ni les ganes de fer coses.

De tot aquest néixer i morir, sacsejat de tant en tant per sensacionals estrenes —La Nausica, de Maragall, al *Dorado*; L'Auca del senyor Esteve, al Paral·lel; i altres famosos esdeveniments— en vaig ésser espectador i col·laborador, de portes endins, durant tota la meua època universitària, fins que una curiosa avinentesa, i la presència d'un home, varen fer possibles un teatre català amb vida pròpia; i, en el moment que això es produí, jo, estudiant encara, vaig satisfer aquell desig de seure al costat de la tauleta de

l'apuntador i sentir, per primera vegada, com uns actors i unes actrius repetien aquelles paraules que hom havia escrit en silenci, però que les havia imaginat sonores i convincents dintre la plena llum de l'escenari.

(...)